

Minnesanteckningar PGF 2021-03-30

Inledning

Ida Ragnarsson, ordförande för forumet, öppnade mötet och presenterade sig själv. Ida Ragnarsson representerar ForumCiv som arbetar med internationella biståndsfrågor och global utveckling och kommer dessförinnan från LSU.

Anna-Karin Adolfsson ersätter Miriam Malmqvist som Regeringskansliets representant i presidiet och är därmed forumets vice ordförande. Anna-Karin Adolfsson arbetar på Enheten för medier och demokrati på Kulturdepartementet där hon främst arbetar med mediefrågor. Hon lyfte vidare att det finns en ambition av att bredda deltagandet i PGF inom Regeringskansliet och det är bland annat därför hon blev tillfrågad om rollen som vice ordförande i PGF.

Därefter följde en genomgång av minnesanteckningarna från förra mötet. Forumet beslutade att godkänna minnesanteckningarna.

Återkoppling från Regeringskansliet

Carl-Johan Friman från Kulturdepartementet tog vid och återkopplade om RK:s arbete med att förankra dialogen i PGF in i Regeringskansliet. Det har gjorts en dragning för statssekreteraren Helene Öberg angående de teman som valts för året. Därefter beslutas om det är aktuellt med deltagande från det politiska kansliet och i vilken utsträckning detta ska ske. Det planeras att Kulturminister Amanda Lind kommer att närvara under PGF-mötet i juni som behandlar frågor om hot och hat.

Den interdepartementala arbetsgruppen har också fått inbjudan och informerats om det konstituerande mötet med de teman som bestämts för året. Även skriften som sammanställer förra årets arbete i PGF har spridits internt i Regeringskansliet.

Planeringsgruppen introducerar temat

Christine Cars Ingels inledde därefter dagens dialogmöte med att beskriva planeringsgruppens arbete. Arbetsgruppen inför detta möte har bestått av Christine Cars Ingels från Riksförbundet HjärtLung, Marie Ericsson från Kulturdepartementet och Charly Wassberg-Borbos från Civos. Utgångspunkten för dagens möte är de lägesbilder som NOD

tog fram under våren 2020, som kartlägger konsekvenser för civilsamhället under pandemins tidiga faser.

En mer ingående presentation av Regeringskansliets deltagare gjordes, där representanter från Kulturdepartementet, Justitiedepartementet och Miljödepartementet presenterades.

Samtal med statssekreteraren Elisabeth Bäckteman från Justitiedepartementet

Charly Wassberg Borbos från planeringsgruppen presenterade statssekreteraren Elisabeth Bäckteman på Justitiedepartementet hos Inrikesministern Mikael Damberg och ställde ett antal frågor. Planeringsgruppens frågor samt statssekreterarens svar presenteras nedan.

Vilka insatser anser du (regeringen) är angelägna om du ser till pandemins konsekvenser för civilsamhällets roll som en del av samhällets demokratiska grundstruktur?

Pandemin har påverkat många olika delar av vårt samhälle, både genom smittspridningen som hot mot liv och hälsa, men också genom att de insatser man infört för att skydda liv och hälsa i sig har fått olika konsekvenser. Detta har lett till att det har behövts många insatser på många plan från alla samhällets aktörer. Civilsamhällets styrka och möjligheter att bidra har visat sig under kriser förr, precis som det har gjort i denna. Civilsamhället har gjort viktiga insatser för särskilt sårbara utsatta grupper, såsom barn, kvinnor, och äldre. Insatserna har kostat pengar och regeringen har satsat miljarder för att stötta upp civilsamhället i det här arbetet.

Uppfattas civilsamhället som en bärande del av demokratin internt på justitiedepartementet?

Det finns ju en enorm bredd i civilsamhällets organisationer. Det ger förutsättningar för människor att vara delaktiga i civilsamhället men också att civilsamhället har en unik möjlighet att nå ut brett till befolkningen. Det är en viktig struktur och ett nätverk, både i sakfrågor och verksamheter men också för att människor ska kunna vara en del i en levande demokrati. Man arbetar just nu på att bygga upp det civila försvaret och där syns det tydligt att det är viktigt att det civila samhällets organisationer involveras tidigt i det arbetet. Här blir civilsamhället viktigt både för konkret arbete med att hantera olika typer av kriser, men också för att värna demokratiska värden även under kris.

Hur ser du på civilsamhällets och regeringens samverkan kopplat till digitaliseringen och allas möjligheter att delta?

Närvaron på nätet har blivit en väldigt stor del av människors vardag på mycket kort tid. Informationsspridningen har varit central i hela krishanteringen, och det har varit nödvändigt för myndigheterna att hitta sätt att nå ut till de medborgare som inte är så digitala och där arbeta med olika typer av avsändare. Det finns mycket att lära av pandemin, där har Post- och telestyrelsen fått ett uppdrag att analysera erfarenheterna av digitaliseringen under pandemin. Det har också gjorts insatser för att få fler att våga använda digitala verktyg och bryta äldres isolering.

Finns det någon dialog mellan det offentliga och civilsamhället som du anser varit eller kommer vara särskilt viktig?

Det är viktigt med kontinuerlig dialog över tid och att den upprätthålls under "normaltillstånd". PGF är ett exempel på ett sådant forum. Ju bättre parterna känner varandra desto lättare är det att ha dialog och samverkan under kriser. Statsråden Mikael Damberg och Amanda Lind har haft många möten och kontakter med civilsamhället under krisen, och det är viktigt att detta får fortsätta vidare under pandemin. Men det är också viktigt att detta upprätthålls även när krisen är över.

Mattias Larsson från NÄTVERKET – Idéburen sektor Skåne kommenterade utifrån sitt regionala perspektiv via organisationens överenskommelse med Region Skåne och beskrev att dialogforum tenderar att prioriteras ned och att långsiktigheten försvinner så fort kriserna gått över. Statssekreterare Backteman delar bilden och konstaterade att det är viktigt att vi får betrakta det som en gemensam uppgift att upprätthålla dialogen även efter krisen för att bibehålla relationerna.

Samtal med representanter från Nysta

Samtal med Hannah Kroksson (LSU), teamledare i Nysta för "Det demokratiska utrymmet" och Ola Mattson (Rädda Barnen), representant för teamet "Digitalisering och AI" om Nystas syn på coronapandemins konsekvenser för demokratin. Nysta är en samverkansprocess inom civilsamhället för att ta fram förslag för hur vi ska bygga tillbaka samhället än bättre

efter pandemin. Planeringsgruppens frågor samt Hannah Kroksson och Ola Mattsons svar presenteras nedan.

Hur har ni resonerat i ditt tema kring coronapandemins konsekvenser på digitaliseringen och civilsamhället på kort sikt?

Mattson svarade att pandemin snarare har snabbspolat förändringsprocesser som redan var på gång. Digitaliseringen av samhället har en fundamental påverkan på vårt samhällskontrakt och där ingår demokrati, delaktighet och inflytande som en central del. Teamet ser inte exempelvis studiecirkel på Zoom som digitalisering, utan fokuserar på exempelvis AI och robotisering som förändrar grundläggande förutsättningar. Gruppen har tagit fram en delrapport, [AI-manifest för det civila samhället?](#) och arbetar just nu med rekommendationer som kommer läggas fram under våren. Civilsamhället ligger efter i arbetet med digitaliseringen men har en viktig roll i att bygga upp digital infrastruktur och skapa förtroende och tillit för digitaliseringsprocesser. Givare, inklusive staten, har inte sett den digitala infrastrukturen som central för att nå marginaliserade målgrupper. Teamet kommer att föreslå riktade stimulansmedel till små och medelstora aktörer som stöd i att utveckla det arbetet. En konsekvens av pandemin är att befolkningen fått en mycket hög acceptans för digital övervakning.

Hur har ni resonerat kring pandemins konsekvenser på demokratin på kort sikt?

Kroksson svarade att pandemin på kort sikt har förändrat hur vi möts och hur det exempelvis är att komma in som ny i en organisation just nu. En annan form av hot är de ekonomiska utmaningar som många organisationer ser som en konsekvens av pandemin. Det handlar också om hot från antidemokratiska krafter som organiserar sig för att sänka demokratin. Rädslan för hoten innebär effekter på hur man väljer att organisera sig, och det är en tydlig kortsiktig konsekvens. Pandemin behöver inte vara anledningen till detta men det kan vara en bidragande faktor till att dessa hot "skruvas upp".

Hur resonerar ni kring digitaliseringens möjligheter det senaste året?

Kroksson svarade att det har varit nödvändigt, men det har varit omöjligt att ställa om allt. Många nationella organisationer har haft lättare att nå ut, men lokalt och regionalt har det

varit svårare. Exempelvis mycket fysisk verksamhet har inte gått att ställa om till digital verksamhet. Från LSU:s perspektiv konstateras det att undersökningar och enkäter visar att alla som lever under utsatthet har blivit mer utsatta under pandemin.

Mattson talade utifrån Rädda Barnens perspektiv och menar att många har varit emot nedstängningar av just den anledningen. När det kommer till digitaliseringen menar Mattson att civilsamhället många gånger försökt att skapa egna digitala plattformar istället för att interagera med de befintliga plattformar som exempelvis barn och unga befinner sig på idag. Digitaliseringen i Europa ligger efter och det finns rimliga skäl till det, exempelvis för att skydda demokratiska värden. I dagsläget läggs mycket energi på att skydda barns integritet och otillgängliggöra barns data, men det är viktigt att fråga sig vad det i sin tur gör med barns inflytande i ett digitalt samhälle och det behöver samtalas utifrån ett nytt och mer upplyst perspektiv. Hade det perspektivet kommit längre redan innan pandemin hade våra insatser varit bättre och mer integrerade med de plattformar som barn och unga finns på idag. Ur ett socioekonomiskt perspektiv kan digitaliseringen också vara med och överbrygga den klyftan.

Chris Jonasson från Svenska E-sportförbundet ställde en fråga om hur man kan lösa problemet med att nå de ungdomar som idag inte har de verktyg som behövs för att delta i de digitala plattformarna och de digitala processer som finns. Mattson svarade att en lösning är att aktörer i civilsamhället samverkar mer med varandra. Den digitala omställning som sker nu är så pass omfattande att en ensam aktör inte kan fylla det behovet.

Uppsamling gruppdiskussioner

Hur säkerställer vi att offentlig sektor ser de behov som digitaliseringen skapar och bidrar till att alla ges möjlighet till delaktighet på nätet, och på vilket sätt kan samverkan mellan parterna bidra till digital delaktighet?

Deltagarna identifierade att problemet och faran för demokratin ligger mycket i den digitala världen där en liten grupp nu blivit mer högljudda. En stor del av problematiken ligger också i brist på källkritik och ickefakta samt en kompetensbrist bland annat hos vuxna kring de

digitala plattformar som unga idag befinner sig på¹. Det finns även ett problem kring att organisationer uppfattas som partipolitiska när man försöker uppmärksamma hot och hat på nätet. Andra problem som lyftes var socioekonomiska förutsättningar för att delta i det digitala.

En annan grupp diskuterade tillgången till offentliga lokaler, så som exempelvis bibliotek. Deltagarna belyste biblioteken som både en tillgång i att hitta delaktighet i det digitala men också i att främja förutsättningar för individer att kunna delta digitalt.

Vad kan regeringen göra?

Regeringen kan verka för att öka kompetensen kring de digitala plattformarna och kan i detta fall bidra med en ökad omvärldsanalys. Det gäller bland annat en ökad kunskap kring hur algoritmer påverkar den information man får på nätet men också hur man bättre skyddar sig mot och motverkar hot och hat på sociala medieplattformar. Kunskapen kring detta behöver uppdateras kontinuerligt, tillsammans med kunskap om hur det civila samhällets villkor förändras i och med detta, eftersom det gäller områden som snabbt utvecklas. Regeringen och det offentliga bör också ha en större lyhördhet vad gäller tillgång till teknik och digitala media för att agera mer inkluderande i den pågående digitaliseringen. Här kan regeringen vara tydligare i sin dialog med myndigheter och kommuner i hur att tillgängliggöra för föreningar att utnyttja offentliga lokaler, så som bibliotek. Här kan regeringen tillsätta en utredning för att på lång sikt undersöka hur dessa offentliga lokaler kan bidra till att tillgängliggöra det digitala. Det krävs dock åtgärder även på kort sikt.

Regeringen kan också verka för bidrag i olika sammanhang som möjliggör för civilsamhället att kunna tänka mer långsiktigt kring sina insatser och ha större förutsägbarhet. Även generella omställningsstöd till civilsamhället efterfrågades. Här efterfrågas också att regeringen är lyhörd för pandemins konsekvenser på civilsamhällets möjlighet att kunna vara

¹ Länktips som delades under mötet kring viktiga resurser för att förstå ungdomars sätt att prata:

<https://knowyourmeme.com/> <https://www.urbandictionary.com/>

Viktig information gällande radikaliseringen av ungdomar (framförallt unga män):

<https://www.youtube.com/watch?v=P55t6eryY3g>, <https://www.theguardian.com/world/2021/feb/14/how-far-right-uses-video-games-tech-lure-radicalise-teenage-recruits-white-supremacists>

Viktig information om hur den nya extremhögern rekryterar och fungerar: <https://youtu.be/wmVkJvieaOA>, https://youtu.be/MABab8aP4_A

en demokratiskola och den demokratiska bristen som kan komma att uppstå som ett resultat av detta.

Vad kan civilsamhället göra?

Civilsamhället kan, på samma sätt som det offentliga, bidra med och inhämta kunskap kring digitala plattformar och öka kompetensen hos unga samt hos vuxna om ungas tillvaro på nätet. Det skulle bland annat innebära att uppmärksamma och sprida information om digitala plattformar. Ett idé som framkommer är att göra en kunskapsinhämtning hos sina lokala organisationer för att öka lärdomen om vilken kunskap som saknas. Det kan skapa möjligheter att erbjuda kunskapspaket kring digitala mötesformer och de risker som kommer med detta. Ett exempel från Malmö lyfts där det varit obligatoriskt att gå vissa kurser och utbildningar i digitala mötesformer för att ta emot bidrag.

Civilsamhället kan också bidra i frågan om lokaltillgång genom att belysa och uttrycka sina behov och sin vilja att utnyttja offentliga lokaler. Civilsamhället kan också bidra med praktiska förutsättningar för att möjliggöra för allmänheten att delta i det digitala genom att exempelvis agera folkbildare kring digitala verktyg men även agera proaktivt och föra fram behovet av detta i olika dialogforum. I detta ligger också att granska den egna organisationen efter nya hinder för delaktighet nu när förutsättningarna har förändrats.

Vad kan parterna göra tillsammans?

Deltagarna lyfter att myndigheter och civilsamhället i samverkan kan lyfta fram bristen på kompetensen samt gemensamt komma fram till konkreta lösningar. Här kan parterna även främja kunskapen kring digital delaktighet genom att dela underlag och resultat med varandra för att bredda den information som tas fram och som redan finns.

Det finns behov av ett specifikt samtal kring vilka förutsättningar som förändrats genom den digitala omställningen, där ett exempel som lyftes var att digitala möten inte varit bidragsgrundande trots att det fysiska mötet inte varit genomförbart. Det är också viktigt att vi bibehåller strukturer för dialog även under perioder utan kris för att kunna tänka långsiktigt.

Vad är risken med att civilsamhällets medlemsförankring och oberoende utmanas i relation till rollen att vidmakthålla och utveckla demokratin?

Deltagarnas diskussion kretsade kring civilsamhällets infrastruktur, där Folkets Hus och Parker, bygdegårdar och studieförbund togs som exempel på en viktig förutsättning för civilsamhällets fysiska möten. I många kommuner har dessa aktörer fått halverat stöd trots att kostnaderna för de fysiska mötesplatserna kvarstår och det trots att behovet av dessa kommer att fortsätta även efter pandemin.

En annan grupp belyste också det som har gjorts under pandemin och konstaterade att många av de behov som uppdragats också mötts genom exempelvis översyn kopplat till medlemsiffror och aktiviteter som inte har kunnat genomföras. Det som också lyftes var vikten av samstämmighet i regioner och kommuner kring bidragsgrundande aspekter så som mötesformer för att förhindra att förutsättningarna i olika delar av landet varierar.

Vad kan regeringen göra?

Regeringen kan verka för att upprätthålla civilsamhällets infrastruktur via medel, som exempelvis Allmänna arvsfonden och Strukturfonderna, genom riktade insatser vid kris, breddade målgrupper och att möjliggöra för civilsamhället att vara projektägare. En positiv aspekt som lyftes var att Allmänna arvsfonden nu breddat till att även stödja utvecklande projekt från att tidigare enbart stödja nyskapande. Regeringen kan här verka för att stödja folkbildningen som har möjlighet att nå utsatta grupper genom exempelvis studieförbund och folkhögskolor.

Genom dialog likt den som förs i PGF kan regeringen fånga upp behov för att sedan uppdraga myndigheter att genomföra insatser kopplade till det som lyfts. Dialogen med civilsamhället ses också som särskilt viktig för att säkerställa en långsiktig demokrati i förhållande till digitaliseringen, eftersom digitaliseringen med all säkerhet är här för att stanna. Här kan regeringen också verka genom ekonomiskt stöd till organisationer för en digital omställning som säkerställer demokratiska värden.

Vad kan civilsamhället göra?

Civilsamhällets fördel är att kunna arbeta snabbt utifrån behov och samtidigt tillhandahålla individanpassat stöd. Deltagarna konstaterade att civilsamhället kan bidra med en stor kraft i återstarten efter pandemin där man också kan stötta i att balansera mellan det digitala och det fysiska utifrån det behov som finns, på ett bättre sätt än tidigare.

Civilsamhället kan också se till den egna demokratiska strukturen och synliggöra denna. Här kan organisationen tillsätta resurser för att genomföra ett tidigt inkluderande arbete på ett transparent sätt. Deltagarna diskuterade också vikten av att uppmärksamma civilsamhällets insatser. Det kan dock uppfattas som att det inte är ett framträdande behov hos exempelvis volontärer som levererar matkassar, men att det ändå är av vikt att synliggöra arbetet.

Vad kan parterna göra tillsammans?

Som nämnts tidigare så kan dialog mellan parterna erbjuda kunskaps- och erfarenhetsutbyte där det kan finnas möjlighet att belysa olika behov. Här är det dock viktigt att parterna tillsammans säkerställer bredden och mångfalden i dialogen, samt tillit och förståelse för varandras respektive roller.

Deltagarna konstaterade att samverkan mellan parterna kan behöva underlättas. Det nämndes att Idéburet offentligt partnerskap (IOP) ibland kan vara svåra att fullfölja då regelverket kring detta är otydligt. Här skulle ett utvecklat kunskapsunderlag vara till nytta. I förhållande till regionala och lokala överenskommelser utgör SKR en stödstruktur för att skapa förutsättningar för långsiktig och strukturell samverkan. Däremot saknas en stödstruktur för civilsamhället då SKR enbart stöttar dess medlemmar.

En grupp påtalar vikten av att fokuset bör ligga på att förhindra att problemen blir större när det gäller frågor som exempelvis medlemstapp. Detta åtgärdas nu genom möjlighet att välja bidragsgrundande år vid statsbidraget från MUCF för att bibehålla någon slag stabilitet och det är viktigt att det sker även i kommuner och regioner. Det är dock svårt att förutse om detta är ett problem som kommer att kvarstå även efter pandemin och det bör finnas en försiktighet i att uttala sig om långsiktiga konsekvenser innan man vet att det inte endast är en tillfällig svacka.

Hur kan parterna hantera riskerna med att en fråga tar över det offentliga samtalet?

Deltagarna påpekade vikten av att faktiskt belysa det svåra och omständliga med situationen och att göra plats inom organisationerna för just detta. Vidare var deltagarna noga med att påtala barnrättsperspektivet när det kommer till beslut som tas kopplat till pandemin, men också i fråga om digital delaktighet.

En annan grupp diskuterade värdet av att förankra frågor om civilsamhället inom det offentliga på en organisatorisk nivå samt civilsamhällets viktiga roll i ett tillitsbyggande arbete.

- Vad kan regeringen göra?

Regeringen bör inte glömma barnperspektivet i konsekvensen för alla beslut som tas kopplat till pandemin. Här bör och kan regeringen be om hjälp att identifiera perspektivet, genom bland annat civilsamhället. Det är också av vikt att regeringen inte glömmet att säkerställa digital delaktighet och undersöker hur personer som saknar rätt infrastruktur ska kunna delta, särskilt barn.

Deltagarna påtalade också omsättningen av tjänstemän inom regeringskansliet och myndigheter och att det därför är av stor vikt att kunskap om dessa löpande dialoger, så som den inom PGF, förankras i det organisatoriska minnet med ett långsiktigt perspektiv. Genom detta kan kunskapen om, och möjligheten att belysa, civilsamhällets förutsättningar säkerställas över tid. Det är också av vikt att belysa och peka på de strukturer för dialog som redan finns och använda dessa.

- Vad kan civilsamhället göra?

Det är av vikt att internt inom organisationerna skapa en kultur som möjliggör utrymme att lyfta sådant som är besvärligt. Detta med tanke på den situation vi befinner oss i och för att förebygga potentiella depressioner genom att låta olika tankar komma till tals. Däremot platsar det inte i varje möte. Civilsamhället bör också försöka se till relationellt kapital och inte bara finansiellt.

Civilsamhällets insatser har ett stort värde och det bidrar också till ett stort tillitskapital som är en stor tillgång under kriser. Detta bör civilsamhället bli bättre på att kommunicera, alltså både sitt värde men också sin funktion – under kris och i samhället i stort. Trots de påfrestningar som pandemin fört med sig behöver civilsamhället fortsätta att driva sina kärnfrågor och säkerställa sin röstbärfunktion.

- Vad kan parterna göra tillsammans?

Det är av vikt att även dokumentera det goda som kommit med den här krisen, så att vi tar tillvara på de positiva aspekter som faktiskt framkommit genom dialoger och samtal. Det gäller att även säkra förutsättningar för samverkan mellan parterna där båda sidor tillsammans också kan värna om långsiktiga strukturer så som PGF, NOD, ungdomspolitiska rådet, interreligiösa rådet, med mera. Parterna bör också se över vilka nätverk som saknas och om det är något perspektiv som inte inkluderas i redan befintliga strukturer. Som nämns ovan påtalas även här vikten av att öka kompetensen om civilsamhället. Detta kan nås genom att exempelvis via skolor utbilda om civilsamhällets funktion, exempelvis trossamfundens bidrag, för att på ett strukturerat och övergripande sätt säkerställa kunskapen om civilsamhället.

Viktigt för båda parterna är också att vara uppmärksamma på vilka frågor som inte hamnar på dagordningen just nu, med anledning av pandemin, och att orka lyfta dessa så att de inte glöms bort. Det är också av vikt att båda parter påminner sig om att det just nu föreligger en stor samstämmighet i många frågor kopplat till pandemin. Däremot står vi inför andra utmaningar framöver där denna samstämmighet inte nödvändigtvis kommer att vara lika framträdande.

Avslutning

Ordförande Ida Ragnarsson tillsammans med vice ordförande Anna-Karin Adolfsson delade några korta reflektioner kring dagens samtal och tackade alla deltagare för deras engagemang i diskussionerna. Mötet avslutades.